

Streszczenie

Motywy przewodnim do podjęcia tematu *Podmiotowe i społeczno-kulturowe uwarunkowania terapii logopedycznej osób z chorobami neurologicznymi* była osobista i społeczna potrzeba zwrócenia uwagi na osoby dorosłe, które na skutek choroby znalazły się w trudnej sytuacji życiowej, bez przygotowania na to, co ich spotkało. Nagłe zachorowania zawsze związane są z dezintegracją życia osobistego, zawodowego i społecznego, a to z kolei ma negatywny wpływ na samopoczucie tych osób i motywację do starań o powrót do utraconych funkcji. Autorka w swoich rozważaniach zwróciła uwagę przede wszystkim na podmiotowe i społeczno-kulturowe uwarunkowania wśród osób badanych i ich wpływ na efekty podjętej terapii logopedycznej. W inny sposób funkcjonują osoby zdrowe, które zajęte codziennością, nie muszą podejmować starań o normalne życie, będące już ograniczone przez udar mózgu.

Uważam, iż poruszana w tej pracy tematyka przyczyni się do zwiększenia uwagi na czynniki podmiotowe, społeczne i kulturowe, które mają istotne znaczenie dla uzyskania jak najlepszych efektów w terapii logopedycznej osób dorosłych po udarze mózgu. Ich aktywizacja umożliwi uczestnictwo w życiu osobistym, społecznym i zawodowym, na poziomie zbliżonym do aktywności przedchorobowej. Sposób zachowania tych osób wobec rzeczywistości, z którą się zmagają, wynika z wpływu środowiska społecznego, przyjętych norm, wartości i sposobu funkcjonowania. Ta wyuczona i uwewnętrzniona predyspozycja jest postawą społeczną. Warto podkreślić, że kultura danego społeczeństwa wyraża się w jego stosunku do osób w jakiejś mierze słabszych, chorych, mniej zaradnych lub po prostu „innych”. Postawy, jakie przyjmuje społeczeństwo wobec tych osób, są bardzo różnorodne i niejednokrotnie mają zmienny charakter. Często występuje w nich brak spójności wynikającej z rozbieżności pomiędzy werbalnymi deklaracjami a postawami rzeczywistymi. Sposób, w jaki rodziny planują opiekę nad bliskimi, wynika z norm i konwencji społecznych oraz lęku przed negatywną oceną społeczną. Często też maskują negatywne, a nawet wrogie rzeczywiste postawy. Te postawy także ulegają modyfikacji na skutek oddziaływania różnych czynników i wpływów zewnętrznych. Na przyjmowane postawy wpływ mają zarówno cechy osobowe, tkwiące wewnątrz jednostki, jak i uwarunkowania społeczno-kulturowe. Aby zaktywizować te osoby, niezbędne są trzy warunki psychologiczne: motywacja, samoocena (wiara we własne możliwości) i nadzieja na dobrą przyszłość. Biorąc pod uwagę stan zdrowia tych osób, bariery fizyczne i mentalne, nie należy to do łatwych zadań, stąd istotna jest rola świadomego społeczeństwa, które powinno być otwarte na przyjęcie ich do społeczeństwa.

Duże znaczenie ma motywacja tych osób do działań w miarę swoich możliwości: praca zawodowa, aktywność społeczna, wewnątrzrodzinna, uczestnictwo w kulturze, rozwijanie zainteresowań, formy spędzania czasu wolnego. Drugim motywem podjęcia tematu niniejszej rozprawy są osobiste doświadczenia wynikające z pracy zawodowej z osobami hospitalizowanymi w SP ZOZ w Puławach i w Poradni Logopedycznej Centrum Medycznym Bio-Relax w Puławach. Na podstawie obserwacji ich potrzeb należy podkreślić, że są podobne do naszych, a jedyna różnica polega na ograniczeniu możliwości fizycznych, intelektualnych, werbalnych, jako ślady pozostawione po chorobie, która ogranicza człowieka w swobodzie działania i samodzielności. Autorka uważa, że problemy opisywane w rozprawie doktorskiej przyczynią się do rozwoju pedagogiki i zmian w postrzeganiu osób, które poniekąd straciły dotychczasową sprawność, jednak chcą żyć tak jak przed chorobą, pracować, uczestniczyć w życiu rodzinnym, społecznym i kulturowym.

Ponieważ logopedia ma dużo wspólnego z innymi naukami, np. pedagogiką, językoznawstwem, medycyną i psychologią, specjaliści zaangażowani w pracę terapeutyczną z pacjentami są zmuszeni połączyć swoją wiedzę i zdobyte doświadczenie w celu niesienia pomocy osobom chorym przewlekle. Praca logopedów dotyczy przezwyciężania problemów w zakresie komunikacji słownej u ludzi w każdym wieku. Właśnie dzięki zdolności mówienia zdobywamy wiedzę, kształtujemy swoją osobowość, a przede wszystkim wyrażamy swoje potrzeby i myśli.

Przedmiotem badań tego projektu są czynniki podmiotowe i społeczno-kulturowe wpływające na efekty terapii logopedycznej u osób z chorobami neurologicznymi mózgu oraz istotności wpływu tych czynników na efekty podejmowanych terapii. W pracy określono trzy cele naukowe: poznawczy, badawczy, aplikacyjny. Celem badań jest poznanie związków i zależności między podmiotowością uwarunkowaniami społeczno- kulturowymi a efektami terapii. Cel poznawczy zakłada poznanie uwarunkowań terapii logopedycznej z określeniem tych czynników, które mają wpływ na efekty terapii logopedycznej. Cel badawczy określa poznanie podmiotowych, społecznych i kulturowych uwarunkowań skutecznej terapii logopedycznej wśród pacjentów z chorobami neurologicznymi mózgu. Cel aplikacyjny pozwala zaś na sformułowanie zaleceń pedagogicznych dotyczących zapewnienia warunków sprzyjających skutecznej terapii logopedycznej. Przeprowadzone badania właściwe pozwoliły opisać zalecenia pedagogiczne dla osób po udarach mózgu, pozwalających ich opiekunom stworzyć warunki sprzyjające skutecznej terapii logopedycznej, która w dużej mierze jest uwarunkowana wpływem środowiskowym, wsparciem, motywacją i aktywnym

zaangażowaniem w wyzwania. Ich odpowiedni wybór do indywidualnych potrzeb człowieka stanowi wartość terapeutyczną całego procesu.

W badaniach wzięło udział 120 osób dorosłych po przebytych udarze mózgu z zaburzeniami motoryki mowy i zachowanym rozumieniem języka. Ze względu na pandemię COVID-19 czas badań znacznie się wydłużył i przebiegał od lutego 2020 do kwietnia 2021, a miejsce badań zostało przekształcone w „jednoimienny szpital zakaźny”, co znacznie utrudniało ich sprawne przeprowadzenie. Na potrzebę przeprowadzenia badań zaprojektowano dwa kwestionariusze, dla pacjentów i ich rodzin. W celu dogłębnego zbadania opisanego zjawiska zostały wykorzystane wystandaryzowane narzędzia badawcze: *Kwestionariusz Reakcji Przystosowawczych (KRP)*, *Wielowymiarową Skalę Akceptacji Utraty Sprawności (WSAUS)* i *Wielowymiarowy Inwentarz do Pomiaru Radzenia Sobie ze Stresem (COPE)*.

Uwarunkowania podmiotowe wyznaczały zmienne socjodemograficzne, a także zmienne mające związek z ciężkością udaru i czasem trwania podjętych terapii. Zmienne zostały skorelowane z efektami terapii w dniu wyjścia ze szpitala i efektami osiągniętymi w poradni logopedycznej w dniu, kiedy były przeprowadzane. Wyniki analiz zweryfikowano, odnosząc je do założeń określonych w przyjętych hipotezach badawczych. Wyniki badań zostały dopełnione dzięki uprzejmości opiekunów tych osób, którzy zgodzili się wziąć udział w badaniu, choć nie byli pacjentami autorki.

Główny problem badawczy zawarty jest w pytaniu: *Jakie występują związki między wybranymi czynnikami podmiotowymi i społeczno-kulturowymi a terapią logopedyczną pacjentów z chorobami neurologicznymi?*

Praca składa się z trzech części: teoretycznej, metodologicznej i empirycznej. Teoretyczną część podzielono na cztery podrozdziały. Pierwszy rozdział teoretyczny zatytułowany jest – *Terapia logopedyczna chorych neurologicznie* gdzie opisany został sposób prowadzenia terapii.

Drugi rozdział – *Podmiotowe i społeczno-kulturowe uwarunkowania aktywności osób chorych neurologicznie*. W tym rozdziale opisano zjawisko podmiotowości człowieka i jej znaczenia w sytuacjach w życiu codziennym, a także rolę tych czynników w trudnych sytuacjach, do których zdecydowanie należy zaliczyć zjawisko choroby. Opisane treści dotyczą wszystkich ludzi dorosłych, chorujących na różne choroby i uruchamiających zasoby, które w sobie gromadzili do dnia zachorowania. Opisane jest też społeczne funkcjonowanie chorych i znaczenie postaw, które przyjmuje ich najbliższe otoczenie w czynnościach wsparcia a także rola czynników kulturowych w życiu osób chorych. Przedstawiono

zagadnienia dotyczące czynników kulturowych, ich znaczenia w rozwoju człowieka i podejmowanych aktywnościach we własnym środowisku.

W rozdziale III przedstawione zostały treści metodologiczne – *Podstawy metodologiczne własnych badań empirycznych*. Można tu poznać opis metodologii badań, problematykę badawczą, przedmiot badań, cele, problemy, hipotezy badawcze, metody i techniki, wyniki badań pilotażowych, charakterystykę terenu badań, procedurę badań właściwych i ograniczenia własnych badań empirycznych.

W rozdziale III – *Uwarunkowania terapii logopedycznej osób dorosłych po udarze – prezentacja wyników badań własnych* opisano wyniki przeprowadzonych badań. Dzięki opisowi i graficznej prezentacji zgromadzonych danych można w przejrzysty sposób zapoznać się z wynikami. Umożliwia to wnioskowanie, które z czynników podmiotowych i społeczno-kulturowych wpływają na skuteczną terapię logopedyczną dorosłych.

W rozdziale IV – *Interpretacja wyników badań i implikacje dla praktyki pedagogicznej* – została przedstawiona analiza wyników oraz wskazówki, które są cennym źródłem informacji dla osób, chcących pracować z osobami dorosłymi po udarze mózgu i pragnących pogłębić swoją wiedzę na temat podjęty w niniejszej rozprawie. Postulaty będą mogły być wykorzystane w domach rodzinnych, placówkach służby zdrowia oraz w Dziennych Domach Opieki dla osób dorosłych.

W części badawczej zostały przedstawione wyniki dotyczące związku czynników podmiotowych i społeczno-kulturowych z efektami terapii logopedycznej. Badani w młodszym wieku, zamieszkujący miasta, będący w stanie wolnym, aktywni zawodowo, z dłuższym okresem terapii osiągnęli najwyższe efekty w zakresie komunikacji werbalnej. Było to spowodowane lżejszymi udarami, akceptacją utraty sprawności, a w związku z tym uruchomieniem strategii przystosowawczych, wsparciem społecznym i wsparciem kulturowym.

Słowa kluczowe: podmiotowość, uwarunkowania społeczne, czynniki kulturowe, terapia logopedyczna, udar.